

**ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԱՐՑԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԲԱՂԱԴՐԻՉ***

**Ավետիք Հարությունյան
Սիրանուշ Պետիկյան**

Բանալի բառեր՝ բուհ, իրավաբանական կրթություն, սահմանադրական անվտանգություն, հայեցակարգ, վերապատրաստում, դասավանդման մեթոդաբանություն, իրավաբանական կլինիկա, իրավաբանի օր:

Իրավաբանական կրթությունն անձի հիմնարար (խորը, գիտական, համակարգված) իրավաբանական գիտելիքներ ստանալուն նպատակաուղղված գործընթաց է, որը համապատասխանում է իրավաբանական տեսության և պրակտիկայի զարգացման ժամանակակից մակարդակին [1]: Չնայած այն հանգամանքին, որ պարբերաբար խոսվում է իրավաբանի մասնագիտացում ունեցող շրջանավարտների մեծաթվության և աշխատաշուկայում առկա պահանջարկից ավելի շատ իրավաբաններ «թողարկելու» մասին, այնուամենայնիվ, հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների շրջանավարտների մի մասը շարունակում է ընտրել հենց այդ մասնագիտությունը:

Մեր կարծիքով պահանջվածից շատ իրավաբաններ «թողարկելը», կամ, ինչպես հաճախ ասում են իրավաբանների գերարտադրությունը բացասական երևույթ չէ, քանի որ ոչ մասնագիտությամբ աշխատող իրավաբանները ևս կարող են նպաստել քաղաքացիական հասարակության և իրավական պետության կառուցման գործընթացին: Այստեղ մեծագույն խնդիրը թողարկվող իրավաբանների մասնագիտական պատրաստականության մակարդակն է, որի ոչ բարձր լինելը կարող է ունենալ հակառակ արդյունքը: Դրանից զատ, ոչ բարձրակարգ իրավաբանի գիտելիքներն ու կարողությունները հնարավոր է հասարակության այլ անդամների մոտ թյուր կարծիք ձևավորեն իրավաբանի մասնագիտության վերաբերյալ՝ ենթադրելով նաև, որ իրավաբանական ֆակուլտետն ընդունվելն ու ավարտելը շատ հեշտ գործընթաց են:

Գաղտնիք չէ, որ աշխարհի գրեթե բոլոր երկրներում իրավաբանական կրթությունն զբաղեցնում է առաջատար տեղ, ունի ռազմավարական նշանակություն և սահմանադրական անվտանգության քաղադրատարր է: Իրավաբանական կրթության հիմնախնդիրը սահմանադրական անվտանգության նշանակություն ունի նաև միջազգային հանրության կողմից դեռևս չձանաչված Արցախի Հանրապետությունում: Ինչպես նշում է պրոֆեսոր Ն.Բոնդարը՝ «իրավաբանական կրթության՝ որպես սահմանադրական արժեքի ընկալում այն է, որ իրավաբանական կադրերի պատրաստման որակը, վերջնարդյունքում սահմանադրական անվտանգության խնդիր է, ընդ որում անվտանգությունն այս պարագայում հավասարապես վերաբերում է ինչպես հասարակությանն ու պետությանը, այնպես էլ յուրաքանչյուր կոնկրետ անձի» [2]: Այստեղ սահմանադրական անվտանգությունն ասելով պետք է ընդունել այն անառարկելի ճշմարտությունը, որ հատկապես իրավաբանի մասնագիտությունն ունեցող անձինք պետք է խստագույնս հետևեն Սահմանադրությանը և պարտավորություն զգան վերջինիս դրույթների անշեղ կատարման, ինչպես նաև քաղաքացիներին նույն ձևով դաստիարակելու համար: Ընդհանրապես, մեր խորին համոզմամբ, իրավաբանի առաքելությունն այն է, որ ոչ թե ու ոչ միայն զբաղվի իրավական վեճերով, այլև նպաստի, որ երկրի ներսում ու արտաքին հարաբերություններում մեղմի ու նվազագույնի հասցնի այդ իրավական վեճերը:

Իրավաբանական կրթության հիմնախնդիրը կապված է նաև իրավաբանների արհեստավարժ իրավագիտակցության հետ, քանի որ հասարակության մեջ հենց նրանք

* Հոդվածն ընդունվել է 15.03.18:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել ՄՍՀ իրավագիտության ամբիոնը:

են, աստվածաշնչյան լեզվով ասած, իրավական գիտելիքների «սերմնացանները»: Ընդ որում, իրավաբանական կրթություն ստացած ու ձևախեղված իրավական գիտելիքներ ունեցող դիպլոմավորված իրավաբանը, որն աշխատանքի է անցնում պետական և մասնավոր հատվածներում, որոշ իմաստով, սպառնալիք է պետականության ու իրավական համակարգի համար:

Այսպես՝ Արցախի Հանապետությունում իրավագետ մասնագետի որակավորում տրվում է Արցախի պետական համալսարանի [3] և երկու մասնավոր՝ «Մետրոպ Մաշտոց» [4] և «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարանների կողմից [5]: Որոշակի պատճառներով պայմանավորված՝ առկա մասնագիտական պատրաստականության մակարդակը չի բավարարում ներկայիս պահանջներին, և այս ուղղությամբ անհրաժեշտ է ձեռնարկել վիճակը բարելավող կոնկրետ քայլեր:

Այս կապակցությամբ ընդունելի է պրոֆեսոր Ա.Վաղարշյանի այն մտեցումը, որ երկրում իրավաբանական կրթության ոլորտում բարեփոխումների իրականացման ընթացքում պետք է հաշվի առնել հետևյալ հանգամանքները.

1. բարեփոխումները պետք է կապել տեղական առանձնահատկությունների հետ,
2. բարեփոխումներն իրականացնել ոչ թե այլ երկրների մոդելների ընդօրինակմամբ, այլ համաշխարհային մասշտաբով կրթության զարգացման միտումների հաշվառմամբ՝ չջարդելով հայկական համակարգը [6]:

Ստորև ներկայացնում ենք Արցախի Հանրապետությունում իրավաբանական կրթության զարգացմանը խոչընդոտող հիմնախնդիրներն ու դրանց հաղթահարման վերաբերյալ որոշակի առաջարկություններ՝ ըստ առանձին բաժինների:

Իրավաբանական կրթության հանդեպ մտեցման վերանայում

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ աշխարհում գոյություն չունի իրավաբանական կրթության համընդգրկուն մոդել, անհրաժեշտ է Արցախի Հանրապետության առանձնահատկությունների հաշվառմամբ մշակել իրավաբանական կրթության զարգացման հայեցակարգ՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով պատրաստվող իրավաբանների որակին: Մեր կողմից իրականացված դիտարկումները ցույց են տալիս, որ երկրում իրավաբանների թվի աճն էականորեն չի նպաստում քաղաքացիների իրավական մշակույթի մակարդակի շոշափելի բարձրացմանը: Այս համատեքստում կա կարծիք, ըստ որի՝ «իրավաբանական կրթության հիմնական խնդիրը ոչ այնքան իրավաբանների պատրաստման մակարդակի նվազեցման մեջ է, որպես այդպիսին, այլ նրանում, որ մեր իրավաբանական կրթական միջավայրն իր հիմնարար տարրերով չի գտնում հասարակության սոցիալական զարգացման պահանջներին համապատասխանող փոփոխության վեկտոր: Իրավաբանների պատրաստման ժամանակակից սոցիալական պրակտիկայի և ծավալված մոդելի միջև առաջացել է հիմնաբարային հակասություն» [7]:

Վերոնշյալ հայեցակարգի մշակման ժամանակ պետք է հաշվի առնվեն հետևյալ սկզբունքային հարցերը.

- Իրավաբանական կրթության ամբողջ համալիրը կարելի է պատկերել տան տեսքով, որի հիմքը դրվում է դպրոցում, վերնահարկը՝ բուհում, իսկ բովանդակություն հաղորդվում է փորձի միջոցով: Այդ իսկ պատճառով որակյալ իրավաբաններ պատրաստելու համար պետք է հավասարապես ուշադրություն դարձնել նշված բոլոր ասպեկտներին:

- Անհրաժեշտ է վերանայել ու կատարելագործել բուհի իրավաբանական ֆակուլտետ կամ բաժին ընդունվելու համար սահմանված պահանջները, մասնավորապես՝ դիմորդը պարտադիր կերպով պետք է հանձնի քննություն «Հասարակագիտություն» առարկայի իրավագիտության բաղադրիչից՝ դրանով իսկ բուհ ընդունվելուց առաջ ստուգելով նրա իրավական գիտելիքների մակարդակը:

- Ուսումնական պլաններում անհրաժեշտ է մտցնել հատկապես այնպիսի առարկաներ, որոնք կլինեն ոչ թե հերթական կրեդիտ հավաքելու պարտադիր պահանջ, այլ կյանքի տարբեր իրավիճակներում տեսական իրավական գիտելիքների հիման վրա

ճիշտ կողմնորոշվելու և համարժեք որոշում կայացնելու հիմք: Այս առումով կարևոր ենք համարում բուհերում կամընտրային առարկաների ինստիտուտի ներդրումը, երբ ուսանողին հնարավորություն է տրվում մի քանի դասընթացներից ընտրելու որոշակի թվով առարկաներ, ինչպես ընդունված է արտասահմանյան շատ բուհերում:

- Ուսումնառության արդյունքում իրավաբանի մասնագիտությամբ շրջանավարտը պետք է տիրապետի ու ձեռք բերի որոշակի որակներ, կարողություններ և հմտություններ, որոնք պիտանի են ինչպես այդ, այնպես էլ այլ մասնագիտություններով աշխատելու համար. չէ՞ որ հեղինակավոր համարվելուց զատ՝ իրավաբանի մասնագիտությունը լավ հիմք է ինչպես պետական, այնպես էլ մասնավոր հատվածներում պատասխանատու պաշտոններ զբաղեցնելու համար:

- Արցախի Հանրապետության բուհերում դասավանդման սեփական փորձը ցույց է տալիս, որ անհրաժեշտ է խստացնել հեռակա ուսուցման համակարգով իրավաբանական կրթության իրականացման պահանջները: Բակալավորիատում ուսումնառության այս ձևով ուսանողները սովորում և ավարտում են իրավաբանական բաժինը, ստանում դիպլոմ՝ այդպես էլ չունենալով բավարար իրավական գիտելիքներ, մտածողություն ու հմտություններ տվյալ մասնագիտությամբ աշխատելու համար: Այստեղ մեծ խնդիր է մասնա, որ շատ հաճախ իրավաբանական բաժնի մագիստրատուրա են ընդունվում ոչ իրավաբանները ու տվյալ մակարդակի գիտելիքներ փոխանցելու և հիմնախնդիրներ քննարկելու փոխարեն դասախոսը ստիպված է լինում բացատրելու, թե ինչ է իրավունքը և պետությունը: Ամփոփելով՝ մեջբերենք Ս.Շախրայի այն ճիշտ դիտարկումը, որ «Հնարավոր չէ հեռավորության վրա իրավաբան դառնալ» [8]: Ուստի անհրաժեշտ է աստիճանաբար խստացնել, իսկ դրա անհնարինության դեպքում վերացնել իրավաբանական բաժնում սովորելու հեռակա ուսուցման ձևը:

Դասախոսների հետևողական կատարելագործումը, դասավանդման մեթոդաբանությունն ու վարձատրությունը

Ինչպես արդարացիորեն նշում է Յու.Օվչիննիկովան՝ «իրավաբանական կրթության մակարդակը պայմանավորված է դասավանդող կադրերի որակով» [9]: 2017թ. ՌԴ Նիժնի Նովոգորոդ քաղաքում կայացած գիտաժողովի ժամանակ մենք կարծիք էինք հայտնել, որ «իրավաբանական կրթության որակի համար շատ կարևոր է դասախոսների պատրաստումը և որակավորման բարձրացումը, որոնք պարբերաբար պետք է զբաղվեն գիտական գործունեությամբ, զեկույցներով հանդես գան գիտաժողովներում, տեղի և արտասահմանյան պարբերականներում հրապարակեն գիտական հոդվածներ: Համալսարաններն իրենց հերթին դասախոսներին և ուսանողներին պետք է ապահովեն նոր գրականությամբ (մենագրություններ, դասագրքեր, ամսագրեր, միջազգային գիտաժողովների ժողովածուներ և այլն)» [10, էջ 332]: Այստեղ հարկ է նշել մի հանգամանքի մասին, որ «երկրի չճանաչվածությունը որոշ դեպքերում խոչընդոտում է Արցախի և արտասահմանյան բուհերի միջև իրական համագործակցության հաստատմանը» [11]:

Որակյալ կադրեր պատրաստելու համար դասախոսները պետք է մշտապես կատարելագործվեն, որը ենթադրում է հետևյալ բաղադրիչների համալիրը.

- Ցանկալի է, որ բուհերը համադրեն ինչպես գիտական աստիճան, այնպես էլ գործնական մասնագիտական հարուստ փորձ ունեցող դասախոսների կողմից դասավանդելու քաղաքականություն, և խրախուսեն նման մոտեցումը: Հանրահայտ է, որ ուսումնառության ժամանակ բուհի ուսանողները զրոյում են ռեֆերատներ, կուրսային աշխատանքներ և մագիստրոսական թեզեր, որոնք հիմնականում իրականացվում են դասախոսի ղեկավարությամբ: Եթե վերջինս, օրինակ, չի տիրապետում կամ ոչ պատշաճ ձևով է տիրապետում գիտական հետազոտություն կատարելու նրբություններին և չունի համապատասխան փորձ, ապա կարող է մտահոգություն առաջանալ նրա ղեկավարությամբ կատարված աշխատանքի որակի և դրա արդյունքում կատարողի ստացած գիտելիքների առնչությամբ:

• Անկախ դասախոսի ունեցած փաստացի գիտելիքներից ու աշխարհայացքից, եթե նա զոնե տարին մեկ անգամ չի մասնակցում արտասահմանյան որևէ լուրջ գիտաժողովի և չի շփվում իր գործընկերների հետ, հաղորդակից չէ գիտության ոլորտում համաշխարհային զարգացումներին կամ զոնե հինգ տարին մեկ անգամ վերապատրաստման դասընթացների չի գործուղվում ուսումնասիրելու արտասահմանյան առաջավոր փորձն ու Արցախի Հանրապետությունում այն ներդնելու եզրերը, ապա նրա մոտ հնարավոր է լծացման գործընթաց է առաջանում, ինչն էլ բացասական ազդեցություն կունենա նրա մասնագիտական գործունեության իրականացման վրա:

• Անհրաժեշտ է առաջնորդվել դասախոսների նեղ մասնագիտական ուղղվածությամբ դասավանդման սկզբունքով, որի դեպքում պետք է մացառվի այն ընդունված պրակտիկան, որ, օրինակ, քաղաքացիական իրավունքի մասնագետը դասավանդի քրեական իրավունք կամ պետության և իրավունքի տեսության մասնագետը՝ միջազգային իրավունք կամ էլ՝ հակառակը:

• Առաջարկվում է բուհերում սահմանել կարգ, ըստ որի՝ յուրաքանչյուր հիմնական դասախոս պետք է տարեկան առնվազն 1 հոդված տպագրի ազդեցության գործակից ունեցող արտասահմանյան գիտական հանդեսներում, ինչի համար էլ կսահմանվի պարզևավճար, ինչպես ընդունված է արտասահմանյան շատ բուհերում [12]: Դա նաև մրցակցային դաշտ կստեղծի հենց բուհի ներսում և ամբողջ հանրապետությունում:

• Որակյալ իրավաբաններ պատրաստելու համար կարևոր նշանակություն ունի նաև ժամանակակից մասնագիտական գրականության առկայությունը: Այստեղ խոսքը վերաբերում է ինչպես հայրենական, այնպես էլ արտասահմանյան նոր գրականության ձեռքբերմանը, քանի որ բուհերում շատ հաճախ հանդիպում ենք դասագրքերի կամ այլ օժանդակ նյութերի, որոնք վաղուց սպառել են իրենց արդիականությունն ու կիրառությունը, իսկ նորերը բացակայում են: Դրանից զատ, թե՛ դասախոսները, թե՛ ուսանողները պետք է հստորեն օգտվեն ինչպես Արցախի Հանրապետության, այնպես էլ այլ երկրների իրավական տեղեկատվական համակարգերից և ուսանողական նստարանից ուսումնասիրեն ու տիրապետեն երկրի օրենսդրությանը:

21-րդ դարի դասախոսն իրավաբանական կրթության հետ կապված պետք է ունենա նորարար հայացքներ, պետք է դասավանդի նոր մեթոդաբանությամբ: Ակնհայտ է, որ դասավանդման նոր մեթոդների արմատավորումն անհատական կարգով այն անձանց շրջանակում, ովքեր այդ հայացքների, գաղափարների կրողներ չեն, անհնար է: Ուստի ժամանակակից պայմաններում առաջացել է որակյալ մասնագետների պատրաստման անհրաժեշտություն, ինչը հնարավորություն է ընձեռնում մասնագիտական հիմնարար գիտելիքները մեկտեղելու մտածողության պրակտիկ գործելակերպի նորարարության հետ և հետազոտական մոտեցումով լուծելու կոնկրետ խնդիրներ [13]:

Մասնագետների մի մասը գտնում է, որ դասավանդման ակադեմիական մոտեցումից հրաժարվելը կարող է հիմք հանդիսանալ մագիստրանտների և ասպիրանտների թվաքանակի կրճատման համար [14]: Այդուհանդերձ, մենք չենք կարող ամբողջությամբ համաձայնել այդ գաղափարին, քանզի այլ մեթոդների կիրառումն էլ ավելի է հեշտացնում և ապագայում գիտությանը զբաղվելու ցանկություն և կարողություն ունեցող ուսանողների բացահայտումը: Վերջինս պայմանավորված է նրանով, որ նոր մեթոդները կոչված են նպաստելու իրավական մտածողության և իրավական աշխարհայացքի ձևավորմանն ու արմատավորմանը: Այս իմաստով անհրաժեշտ է վերանայել դասախոսների կողմից դասավանդման մեթոդաբանությունը՝ նախապատվությունը տալով ինտերակտիվ մեթոդներին (օր.՝ սահիկների միջոցով):

Վերջում հարկ է նշել, որ իրավաբանական կրթության բնագավառի խնդիրներից է հասարակության մեջ դասախոսի նշանակության և հեղինակության բարձրացումը, որի պատճառներից կարող է համարվել, օրինակ, ցածր աշխատավարձը [15]: Դասախոսի աշխատանքը զրավիչ ու պատվաբեր դարձնելու համար անհրաժեշտ է ինչպես բարձրացնել վերջիններիս աշխատավարձը, այնպես էլ սահմանել լրացուցիչ արտոնություն-

ներ (օր.՝ հիպոթեզով բնակարան ձեռք բերելու համար, որը բացակայում է Արցախի Յանրապետությունում):

Ֆինանսական ապահովության ցածր մակարդակը որոշ դեպքում հարուցում է կոռուպցիոն ռիսկեր, ինչն էլ իր բացասական հետևանքն է թողնում ապագա իրավաբանի մասնագիտական որակի ու գործելակերպի վրա:

Տեսական գիտելիքների և գործնական հմտությունների ներդաշնակում

Իրավաբանական կրթության հիմնական խնդիրներից է ուսանողների տեսական գիտելիքների և գործնական հմտությունների ներդաշնակության թույլ աստիճանը: Անձնական փորձը ցույց է տալիս, որ ուսումնառության ընթացքում հիմնական շեշտը դրված է տեսական գիտելիքներ փոխանցելու վրա: Ն.Սեմենովան իրավագիտորեն նշում է, որ «իրավաբանական կրթությունը պետք է լինի ոչ միայն տեսական, այլև ուղղված լինի հետագա պրակտիկ գործունեությանը» [16]:

Գործնական հմտությունների և ունակությունների ձևավորման անհրաժեշտությունը բխում է աշխատաշուկայի բավականին խիստ պահանջներից, մասնավորապես՝ մրցունակությունից, մասնագիտական շարժունակությունից և այլն:

Ներկայումս աշխատակիցներից պահանջվում է ոչ միայն իրականացնել գործատուի հրահանգները, այլև զբաղեցնելով այս կամ այն պաշտոնը, առաջարկել նորարար մտքեր՝ աշխատանքն առավել արդյունավետ իրականացնելու նպատակով: Այս պարագայում կարևորվում է աշխատակցի՝ մասնագիտական տարաբնույթ ունակությունների ու կարողությունների առկայությունը, դրանց հետագա զարգացումը, ինչպես նաև նորերի ձեռքբերումը [17]:

Մեր կարծիքով՝ իրավաբանների արհեստավարժության մակարդակը բարձրացնելու նպատակով անհրաժեշտ է, որ բուհերը սերտ համագործակցեն պետական ու մասնավոր հատվածի գործատուների հետ և ապագա իրավաբաններին սովորեցնեն այն նվազագույն կարողություններն ու հմտությունները, որոնք պահանջված են ինչպես ընդհանուր, այնպես էլ կոնկրետ բնագավառներում կիրառելու համար:

Ուսումնառության տարիներին հիմնականում բարձր կուրսերում, ուսանողներն անցնում են ուսումնական, արտադրական և նախադիպլոմային պրակտիկա: Ըստ էության, ուսանողներն առավել կայուն գիտելիքներ ձեռք են բերում հենց արտադրական պրակտիկայի շրջանակներում, որտեղ նրանց հնարավորություն է ընձեռվում իրենց զգալու իրավաբանի կարգավիճակում: Դրա համար անհրաժեշտ է, որ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունները սերտ կապ պահպանեն պրակտիկ իրավաբանների հետ, չէ՞ որ նրանց հետ անմիջական շփման արդյունքում է ուսանողների մոտ առավել մեծ հետաքրքրություն առաջանում իրավաբանի մասնագիտության նկատմամբ: Միայն նման ծանապարհով հնարավոր կլինի տեսական գիտելիքների կիրառելում:

Դրանից զատ՝ տեսական գիտելիքները գործնական հմտություններով ամրապնդելու նպատակով անհրաժեշտ է ուսանողների պրակտիկան սկսել հենց 1-ին կուրսից, ինչի շրջանակներում նրանք հնարավորություն կունենան ծանոթանալու ապագա աշխատանքի բնույթի և աշխատավայրի հետ: Ցանկալի է, որ 1-ին կուրսից սկսած ուսանողների համար կազմակերպվեն այցեր պետական իշխանության մարմիններ (Ազգային ժողով, Կառավարություն, դատախազություն, ոստիկանություն, կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով և այլն), որտեղ նրանք կծանոթանան ամեն մի մարմնի գործունեության առանձնահատկություններին, իսկ վերջիններիս որոշ ներկայացուցիչների կարելի է առաջարկել դասախոսությամբ հանդես գալ համալսարաններում: Իսկ 2-րդ կուրսից սկսած՝ կարելի է ուսանողներին տանել դատարան՝ մասնակցելու դատական նիստերին, քրեակատարողական հիմնարկ, որտեղ կծանոթանան ազատագրկման դատապարտվածների պատիժը կրելու պայմաններին, նաև որոշ ժամանակով կմնան խցում, կխոսեն իրավունքը հարգելու, պատժի ենթարկվելու, ապագայի և այլ հարցերի մասին:

Քննարկվող հիմնախնդրի լուծման ամենարդյունավետ եղանակներից է նաև Արցախի Հանրապետության բոլոր բուհերում իրավաբանական կլինիկաների բացումը: Ժամանակին այս խնդրին մենք նույնպես անդրադարձել էինք [10, էջ 331-333] և ուրախ ենք, որ Արցախի պետական համալսարանում արդեն գործում է այդպիսի կլինիկա [18]: Ցանկալի է, որ մյուս համալսարանները ևս հետամուտ լինեն իրավաբանական կլինիկաների ստեղծմանը:

Իրավաբանական կլինիկայի առկայության պարագայում ուսանողներն արդեն իսկ առաջին կուրսից կարող են ներգրավվել իրավաբանական խնդիրների լուծմանը: Սկզբում դասախոսների ու պրակտիկ մասնագետների, իսկ այնուհետև՝ նաև ինքնուրույն, ուսանողները կկարողանան լիարժեք կիրառել տեսական գիտելիքները կյանքում, հասկանալ՝ արդյո՞ք պատրաստ են իրենց վրա վերցնելու այդ պատասխանատու մասնագիտությունից բխող պարտավորությունները:

Ներկայումս իրավաբան ուսանողը քննություն է հանձնում թեստային համակարգով, որը խանգարում է նրան ձեռք բերել իրավաբանին յուրահատուկ խոսքի և մտքի ճկունություն: Թեստերը նպաստում են ուսանողի կողմից տեսական գիտելիքների մեխանիկորեն անգիր անելուն, և խոչընդոտում են մատուցվող նյութի բուն էության ու բովանդակության ընկալումը: Իսկ մոտեցումը պետք է լինի այնպիսին, որ ուսանողի մոտ զարգանա բանավոր խոսքը և ոչ կադապարված մտածելակերպը: Այս համատեքստում անհրաժեշտ է վերանայել գիտելիքների գնահատման ներկայիս համակարգը և նախապատվությունը տալ ուսանողի կողմից ինքնուրույն հետազոտական աշխատանք կատարելուն ու ստեղծարար մտածելակերպը զարգացնելուն:

Այս ունաստով կարևոր ենք համարում նաև վերանայել կուրսային աշխատանքների և մագիստրոսական թեզերի թեմաների ընտրության մոտեցումը՝ նախապատվությունը տալով Արցախի իրավական հիմնախնդիրներին վերաբերող արդիական թեմաներին, ինչպես նաև ուսանողներին ու մագիստրանտներին ևս իրավունք պետք է տրվի անհրաժեշտության դեպքում առաջարկելու իրենց թեմաները: Դրան զուգահեռ, պետք է ցուցաբերել հետևողական վերաբերմունք, որ նույն բովանդակությամբ 3 տարուց վաղ աշխատանք չկատարվի և բացառվեն գրագողության դեպքերը:

Իրավաբանական կրթության որակի բարձրացման և ուսանողների կարողությունների զարգացման համար անհրաժեշտ է կազմակերպել իրավունքի թեմայով ուսանողական օլիմպիադաներ, մրցույթներ, ինտելեկտուալ խաղեր, ինչպես նաև իրավունքի տարբեր ճյուղերին առնչվող դատախաղեր և բանավեճեր: Անձնական փորձից ելնելով՝ վստահաբար կարող ենք ասել, որ բավականին արդյունավետ է իրավաբան և ոչ իրավաբան մասնագիտությամբ ուսանողների և մագիստրանտների համար իրավագիտակցության բարձրացմանն ուղղված ուսուցողական դասընթացների (թրեյնինգների) կազմակերպումը [19], որը կարելի է իրականացնել ոչ ֆորմալ կրթության մեթոդաբանությամբ և հասարակական կազմակերպությունների հետ համագործակցելով:

Որպես նորարարություն՝ առաջարկվում է բուհերում ստեղծել ուսանողի իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտ, որը կօգնի ուսանողին վերականգնելու բուհի և այլ կառույցների կողմից խախտված իրավունքները: Որպես տարբերակ՝ ուսանողի իրավունքների պաշտպան կարող է ընտրվել բարձր միավորներ ունեցող և ակտիվություն ցուցաբերող իրավաբան ուսանողը:

Իրավաբանի մասնագիտական օրվա նշում

Արցախի Հանրապետությունում քաղաքացիների մի որոշ մասը մասնագիտությամբ իրավաբան է: Նրանք աշխատում են ինչպես պետական (իրավապահ և այլ մարմիններում), այնպես էլ՝ մասնավոր հատվածում: Չնայած դրան՝ հայկական երկու Հանրապետությունների տոնացույցներում չկա իրավաբանի օր: Որպես օրինակ՝ Աշենք, որ Ռուսաստանում իրավաբանի օրը նշվում է դեկտեմբերի 3-ին, Բելառուսում՝ դեկտեմբերի առաջին կիրակի օրը, Դրոզդատանում՝ հունիսի վերջին կիրակի օրը, Մոլդովայում՝ հոկտեմբերի 19-ին, Ուկրաինայում՝ հոկտեմբերի 8-ին և այլն:

ՄԵՏՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2018

Ի դեպ, Արցախի Հանրապետությունում իրավաբանի մասնագիտություն ունեցող առանձին կատեգորիայի որոշ աշխատողներ ունեն իրենց մասնագիտական օրը: Այսպես՝ դատական համակարգի աշխատողի օրը նշվում է հունվարի 20-ին, դատախազության աշխատողներինը՝ նոյեմբերի 26-ին, իսկ ոստիկանության ծառայողի մասնագիտական օրը՝ նոյեմբերի 30-ին [20]:

Քանի որ ոչ բոլոր իրավաբաններն են աշխատում վերը նշված մարմիններում և, հաշվի առնելով հասարակությունում ու պետության կյանքում իրավաբանի մասնագիտությունը կարևորելու և գնահատելու անհրաժեշտությունը, առաջարկվում է Արցախի Հանրապետության տոնացույցում ավելացնել իրավաբանի օրը և այն նշել մայիսի 20-ին: Օրը պատահական չէ ընտրված. 488թ. մարտի ամսի 13-ին, որը, Ռ. Համբարձումյանի «Հայկական տոմար» աշխատության համաձայն, համապատասխանում է ներկայիս տոմարով մայիսի 20-ին (մարտի ամիսը սկսվում է մայիսի 8-ին և ավարտվում հունիսի 6-ին), Մեծ Հայքի Արցախ նահանգի Աղվեն կոչվող տեղամասում Վաչագան Բարեպաշտի կողմից իրավիրված ժողովի ընթացքում ընդունվել է հայ իրականության մեջ առաջին սահմանադրությունը՝ «Սահմանադրություն կանոնականը», որն իր ընդունման ծեղանկով ու մինչ օրս պահպանող արժեքով գտնվում է գիտնականների ուշադրության կենտրոնում:

Արցախի Հանրապետությունում իրավաբանի մասնագիտական օրը մայիսի 20-ին նշելը և այն հանրահռչակելը կարող է ունենալ նաև այն ենթատեքստը, որ 1530 տարի առաջ հենց Արցախի տարածքում է ընդունվել ժամանակակից սահմանադրությունների փիլիսոփայությանը մոտ իրավական փաստաթուղթը:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Усанов Е.Е. Место юриспруденции в системе наук об образовании // Юридическое образование и наука, 2012, № 2, էջ 12-17:
2. Бондарь Н.С. Российское юридическое образование как конституционная ценность: национальные традиции и космополитические иллюзии. Серия «Библиотечка судебного конституционализма». Вып. 3. 2-е изд., доп. - М.: Изд-во «Юрист», 2014, էջ 23:
3. Արցախի պետական համալսարանի կայքէջը՝ <http://www.asu.am/>:
4. «Մետրոպ Մաշտոց» համալսարանի կայքէջը՝ <http://www.mashtots.am/>:
5. «Գրիգոր Նարեկացի» համալսարան կայքէջը՝ <http://grigornarekatsi.am/>:
6. Վաղարշյան Ա. Արդի աշխարհի մակավարժական համակարգերը և իրավաբանական կրթության հիմնահարցերը Հայաստանում, ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Երևան, ԵՊՀ, 2016, էջ 6-17:
7. Синюков В.Н., Синюкова Т.В. Концептуальные основы развития университетского и прикладного юридического образования в России, Юридическая техника, 2009, №3, էջ 293:
8. Шахрай С.М. Проблемы качества юридического образования // Интернет-конференция Шахрая Сергея Михайловича // URL: <http://www.garant.ru/action/conference/10208/> - 11.01.2018.
9. Овчинникова Ю.В. Актуальность повышения квалификации преподавателей права в направлении развития педагогической составляющей их профессиональной компетентности // Юридическое образование и наука, 2011, № 4, էջ 20-22:
10. Арутюнян А.Г. Проблемы юридического образования в Республике Арцах, Сборник докладов международной научно-практической конференции «Трансформация человеческого потенциала в контексте столетия»/ Под общей

- редакцией проф. З.Х. Саралиевой: В 2 т. Т 2. – Н.Новгород: Изд-во НИСОЦ, 2017, չԳ 331-333:
11. Арутюнян А.Г., Петикян С.Г. Проблемы установления международных связей между вузами Нагорно-Карабахской Республики и Российской Федерации // Специфика профессиональной деятельности социальных работников / Под общей ред. проф. З.Х. Саралиевой – Н.Новгород: изд- во НИСОЦ, 2015, էջ 503-505:
  12. Выплата вознаграждений за публикации статей в высокоцитируемых научных журналах - <https://mipt.ru/science/5top100/staff/publications/renumeration.php>, Стимулирование публикаций в зарубежных научных изданиях - <https://urfu.ru/ru/science/stimul-pablik/> - 08.01.2018:
  13. Сергеев И.В. Методика оценки уровня профессиональной подготовки выпускников вуза // Вестник Российской таможенной академии, 2012, № 4, էջ 66-71:
  14. Наумкина В.В. Двухуровневое юридическое образование и компетентностный подход: вопросы теории // Юридическое образование и наука, 2012, № 4, էջ 13-15:
  15. A. Kenneth Pye, Legal Education in an Era of Change: The Challenge, 1987 Duke Law Journal 191-203 (1987) - <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.am/&httpsredir=1&article=2978&context=dj>; Кондратьева Е.А., Отдельные проблемы качества юридического образования и пути их решения: взгляд преподавателя, Проблемы качества юридического образования в современной России: материалы международной научно-практической конференции, Нижний Новгород, 2011, էջ 84:
  16. Семенова Н.С. Пути совершенствования содержания юридического образования, Проблемы качества юридического образования в современной России: материалы международной научно-практической конференции, Нижний Новгород, 2011, էջ 191:
  17. Ильина Л.А. Формирование профессиональной компетентности как компонента подготовки менеджеров // Устойчивое развитие вуза на основе стратегии повышения качества образовательного процесса: монография / Г. П. Гагаринская, Л. А. Ильина [и др.]. – Самара: СамГТУ; Минск: БГУИР, 2007, էջ 295:
  18. Տեղի ունեցավ ԱրՊԶ իրավաբանական կլինիկայի բացման արարողությունը - http://www.asu.am/index.php?option=com_content&view=article&id=1141&Itemid=1&lang=am - 06©11©2017:
  19. Ստեփանակերտում մեկնարկել է երիտասարդների իրավագիտակցության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված քառօրյա դասընթացը, <http://aegmm.org/archives/639> - 24.03.2016:
  20. Ազգային անվտանգության, փրկարար և դատական ակտերի հարկադիր ծառայությունները, որտեղ ևս աշխատում են իրավաբաններ, ունեն իրենց մասնագիտական օրը՝ համապատասխանաբար դեկտեմբերի 20-ը, սեպտեմբերի 4-ը և սեպտեմբերի 10-ը:

ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ

Իրավաբանական կրթությունը որպես Արցախի Հանրապետության սահմանադրական անվտանգության բաղադրիչ Ավետիք Հարությունյան, Սիրանուշ Պետիկյան

Հոդվածում իրավաբանական կրթությունը ներկայացվում է որպես Արցախի Հանրապետության սահմանադրական անվտանգության բաղադրիչ, վեր են հանվում դրա հետ կապված և բուհերում առկա մի շարք հիմնախնդիրներ: Այս համատեքստում հեղինակները քննարկում են իրավաբանական կրթության հանդեպ մոտեցման, դասավանդման մեթոդաբանության ու դասախոսների վարձատրության վերանայման, դասախոսների որակավորման բարձրացման, տեսական գիտելիքների և գործնական հմտությունների ներդաշնակման, ինչպես նաև իրավաբանի մասնագիտական օրը նշելու անհրաժեշտության հետ կապված հիմնահարցեր և ներկայացնում որոշ առաջարկություններ:

РЕЗЮМЕ

**Юридическое образование как компонент конституционной безопасности Республики Арцах
Аветик Арутюнян, Сирануш Петикян**

Ключевые слова: вуз, юридическое образование, конституционная безопасность, концепция, переподготовка, методология преподавания, юридическая клиника, день юриста.

В статье юридическое образование представлено как компонент конституционной безопасности Республики Арцах, выявлены связанные с ним проблемы, существующие в вузах. В этом контексте авторы рассматривают вопросы, касающиеся пересмотра подхода к юридическому образованию, методологии преподавания, оплаты труда и повышения квалификации преподавателей, гармонизации теоретических знаний с практическими навыками, а также необходимости празднования дня юриста. В связи с указанными проблемами авторы выдвигают определенные предложения по их решению.

SUMMARY

**Legal Education as a Component of Constitutional Security of the Republic of Artsakh
Avetik Harutyunyan, Siranush Petikyan**

Keywords: higher education institution, legal education, constitutional security, conception, retraining, teaching methodology, legal clinic, lawyer's day

In the article the legal education is presented as a component of the constitutional security of the Republic of Artsakh, the problems connected with it existing in higher education institutions are revealed. In this context, the authors consider issues related to the revision of the approach to legal education, the methodology of teaching, wage and teacher development, the harmonization of theoretical knowledge with practical skills, and the need to celebrate the day of a lawyer. In connection with these problems, the authors put forward certain proposals for their solution.